

Provocări și soluții în medicina legală

În cadrul sistemului judiciar, Centrul de Medicină Legală reprezintă o instituție de importanță vitală, specializată în furnizarea de expertiză în domeniul medicinei legale și psihiatriei legale.

Centrul de Medicină Legală oferă servicii de expertiză, atât autorităților publice și instituțiilor din lanțul de justiție penală, precum judecători, procurori, ofițeri de urmărire penală, avocați, cât și persoanelor juridice și fizice.

Impactul Centrului de Medicină Legală asupra îndeplinirii justiției este incontestabil și cuprinde mai multe aspecte critice:

- expertizele medico-legale și psihiatrico-legale sunt esențiale pentru elucidarea unor aspecte complexe ale cazurilor judiciare. Aceste expertize furnizează dovezi obiective, bazate pe metode științifice riguroase, care

- sunt fundamentale pentru justiție;
- expertizele medico-legale analizează mecanismul de formare a leziunii, existența sau inexistența posibilității de răspundere penală, gradul de vinovăție, vechimea leziunii, corespondența cu evenimentul raportat, compatibilitatea cu explicațiile părților implicate și altele.

Prin asigurarea unor standarde înalte de calitate și prin respectarea principiilor etice, Centrul de Medicină Legală contribuie la menținerea credibilității și integrității procesului judiciar.

În anul 2023, Centrul de Medicină Legală a avut programate 34610 expertize, constatări și cercetări medico-legale, cifră care reflectă necesitatea și solicitarea crescândă pentru serviciile specializate.

În totalizare s-a indicat că s-au efectuat 34546 expertize, ceea ce reprezintă un procent de realizare de 99,8%. Această performanță subliniază angajamentul și competența instituției în asigurarea furnizării de servicii de calitate și în timp util, în pofida provocărilor cu care se confruntă.

În cuprinsul anului 2023, Asociația Promo-LEX a realizat un articol care reflecta aversiunile cu care se lovește instituția în vederea realizării mandatului său.

Una dintre aceste probleme se prezintă ca deficitul de personal și demisiile în masă ale specialiștilor, ceea ce conducea la suprasolicitarea celor rămași în funcție și la scăderea calității serviciilor oferite. Această situație a fost amplificată de absența unui cadru legislativ clar și coerent privind implicarea Ministerului Sănătății în dezvoltarea instituției.

Pe lângă acestea, lipsa dotării și infrastructurii adecvate reprezintă o altă problemă majoră. Bugetul limitat nu permitea achiziționarea echipamentului modern și nu acoperea necesarul

de dotare tehnică, compromițând astfel calitatea și eficiența expertizelor medico-legale.

În consecință, se înregistrau întârzieri în soluționarea cazurilor și reducerea capacității de răspuns la cereri, afectând astfel eficacitatea investigațiilor și procesului de justiție.

Aceste provocări urgente subliniau necesitatea unei intervenții imediate și coordonate pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru și a resurselor Centrului de Medicină Legală, în vederea asigurării unui proces de justiție echitabil și respectarea drepturilor individuale.

De asemenea, în Programul de dezvoltare strategică pentru anii 2023-2025 al Centrului de Medicină Legală se arată o serie de vulnerabilități în puterea de a afecta unica instituție din țară care efectuează expertize judiciare și extra-judiciare specializate în domeniul medicinei legale, cele mai iminente enumerându-se

- *instituțiile de expertiză judiciară au beneficiat de asistență modestă și sprijin limitat în eforturile lor de modernizare în comparație cu alți actori ai lanțului /sistemului de justiție;*
- *lipsește prevederi legislative de stimulare materială a angajaților privind prestarea serviciilor contra plată și lucru extra program (atât a serviciilor de bază, cât și a celor auxiliare);*
- *pentru absolvenții Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, profesia de medic legist nu este atractivă, în primul rând, din motivul salariului necompetitiv și a condițiilor nesatisfăcătoare de muncă, mai ales, în subdiviziunile teritoriale ale Centrului de Medicină Legală;*
- *până în prezent rămâne nesoluționată problema remunerării insuficiente a personalului, fapt care conduce la fluctuația personalului tânăr și chiar la*

imposibilitatea dezvoltării domeniului de expertiză judiciar;

- *sediul central al instituției are planificare învechită, încăperi care nu corespund cerințelor unor laboratoare moderne;*
- *sediile în care activează medicii legiști din subdiviziunile teritoriale nu sunt ale Centrului de Medicină Legală, acestea aparțin altor instituții publice, au condiții de muncă inadecvate și sunt contractate de Centrul de Medicină Legală, ceea ce, conform cadrului normativ existent, face imposibilă posibilitatea de investiție de perspectivă;*
- *bugetul Centrului de Medicină Legală, aprobat anual, este limitat și nu asigură toate necesitățile privind existența, dezvoltarea, precum și asigurarea calității (procurarea echipamentului modern, procurarea metodelor moderne de cercetare medico-legală, softuri specifice).*

În pofida atenționărilor expuse și invitării decidenților să acționeze în formula unei remedieri, Centrul de Medicină Legală, în prezent, se confruntă cu neîntreruptele vulnerabilități. Printre acestea se enumerându-se:

1. Scăderea sesizabilă a solicitărilor către Centrul de Medicină Legală reflectă consecințele directe ale suspendării activității unor secții medico-legale teritoriale. Acest fenomen generează un impact considerabil asupra beneficiarilor, care sunt nevoiți să depună eforturi substanțiale pentru a accesa servicii esențiale de medicină legală. Deplasarea către localitățile vecine care oferă astfel de servicii devine o necesitate, însă multiplele obstacole întâmpinate pe acest drum, fie că sunt de natură logistică, financiară sau de altă natură, conduc adesea la eșecul în accesarea lor.

Constatarea nu poate fi subestimată, deoarece afectează nu doar cifrele și eficiența operațională a Centrului de Medicină Legală, ci și baza de încredere a cetățenilor în sistemul

judiciar.

Lipsa accesului la servicii de medicină legală în mod prompt și eficient poate submina fundamentul unei justiții echitabile și poate intensifica sentimentul de marginalizare și dezamăgire în rândul celor afectați.

2. **Problema în creștere a volumului de lucru în secțiile medico-legale** din localitățile Ungheni, Leova, Anenii Noi și Florești (proaspăt funcționale) necesită o abordare riguroasă și coerentă pentru a identifica cauzele și pentru a implementa soluții eficiente. Odată cu redeschiderea acestor secții în anii 2021 și 2022, s-a constatat o tendință alarmantă a unei creșteri semnificative a sarcinii de lucru, cu atât mai mult cu cât unele dintre acestea deserveșc mai multe raioane.
3. **Lipsa cronică de medici legiști în cadrul Centrului de Medicină Legală din Republica Moldova, precum și în secțiile teritoriale din raioanele și municipiile țării,** reprezintă o amenințare serioasă pentru funcționarea eficientă a sistemului de justiție.

Această lipsă este evidentă într-o serie de raioane, cum ar fi Briceni, Ocnița, Dondușeni, Fălești, Sângerei, Șoldănești, Călărași, Telenești, Strășeni, Criuleni, Dubăsari, Ialoveni, Căușeni, Basarabeasca, Comrat, Ceadâr-Lunga, Taraclia, Vulcănești, iar în altele, cum ar fi Râșcani, Edineț, Drochia, Nisporeni, Hâncești, există un risc crescut de închidere a secțiilor din cauza pensionării medicilor legiști.

Această situație este exacerbată de plecarea unor medici legiști competenți din sistem din cauza motivării financiare nesatisfăcătoare. Chiar și după majorările salariale operate în luna octombrie 2023, mulți dintre acești profesioniști nu s-au întors în sistem, lăsând un gol important în ceea ce privește expertiza medical-legală în diverse cazuri.

Impactul acestei lipse este resimțit nu doar la nivel

instituțional, ci și în cadrul organelor de drept, precum Poliția și Procuratura, care sunt afectate în investigarea și soluționarea unor cazuri de infracțiuni violente.

- 4. Salarizarea defectuoasă a medicilor legiști,** care a condus la o diferențiere negativă a acestora în cadrul bugetarilor și la o scădere a atractivității profesiei în ansamblul pieței muncii din domeniul medical.

Această problemă este complexă și are multiple ramificații, având consecințe directe asupra calității serviciilor medicale legale și a funcționării eficiente a instituțiilor implicate.

Impactul negativ al salarizării inadecvate asupra profesiei de medic legist se resimte în declinul continuu al acesteia. Majorările salariale insuficiente din anul 2023 nu au reușit să corecteze discrepanțele semnificative și să facă profesia mai atrăgătoare pentru tinerii profesioniști.

Este esențială acordarea unei recompense juste și recunoașterea valorii muncii experților medico-legiști pentru a asigura funcționarea eficientă a sistemului de sănătate și de justiție și pentru a menține înaltul standard al serviciilor medicale legale în societate.

- 5. Deficit de cadre la Centrul de Medicină Legală.** În anul 2023, conform schemei de încadrare aprobate, un total de 324,25 funcții au fost definite, dintre care 33,25 (10,3%) sunt desemnate ca unități de conducere, în timp ce 291 (89,7%) sunt clasificate drept unități de execuție.

Cu toate acestea, implementarea Hotărârii de Guvern 672/2019 a dus la înghețarea a 38,5 (11,9%) dintre aceste funcții. Această înghețare a posturilor a creat un impact direct asupra capacității de recrutare și de gestionare a resurselor umane în sectorul respectiv.

În prezent, numai 268,75 (82,2%) dintre funcțiile disponibile

sunt ocupate efectiv, cu 11,5 dintre acestea fiind ocupate prin cumul extern. Această situație pune în evidență un deficit semnificativ de forță de muncă, cu multiple consecințe asupra eficienței operaționale și a realizării obiectivelor organizaționale.

6. Limitarea cheltuielilor pentru procurarea instrumentarului de lucru în cadrul Centrului de Medicină Legală în anul 2023 a avut consecințe semnificative. În acel an, mijloacele financiare alocate s-au concentrat preponderent pe retribuirea muncii, reprezentând aproximativ 84,4% din totalul cheltuielilor, în timp ce cheltuielile destinate procurărilor de bunuri și servicii au înregistrat o scădere de 3,55%, fiind limitate la maximum pentru servicii de reparații.

Această limitare a avut un impact direct asupra eficienței și calității serviciilor oferite de Centrul de Medicină Legală. Lipsa investițiilor în instrumentarul de lucru a împiedicat Centrul de Medicină Legală să achiziționeze tehnologii noi și echipamente medicale avansate, afectând capacitățile și competențele sale în fața evoluțiilor tehnologice din domeniul medical.

Mai mult, limitarea cheltuielilor pentru procurări a tergiversat îmbunătățirea condițiilor de mediu pentru beneficiari și personal.

Aceste decizii financiare au pus în pericol atât siguranța, cât și integritatea serviciilor oferite de Centrul de Medicină Legală. Fără accesul la echipamente și tehnologii moderne, analiza și investigația medicală-legală pot fi afectate în mod negativ, iar capacitatea Centrului de Medicină Legală de a furniza probe precise și fiabile pentru actul de justiție poate fi compromisă.

De asemenea, lipsa investițiilor în infrastructură poate crește riscul de deteriorare a clădirilor și poate pune în pericol siguranța beneficiarilor serviciilor și a

personalului, astfel cum se întâmplă la Serviciul de psihiatrie medico-legală (condiții degradante și în ruină, capabile a pune în pericol securitatea accesatorilor serviciului).

Într-un interviu recent acordat, Vasile Șarpe, Director al Centrului de Medicină Legală, a subliniat importanța îmbunătățirii condițiilor de activitate ale instituției. *Ministerul Sănătății a asigurat că se va acorda o atenție deosebită acestui aspect, recunoscând necesitatea unei intervenții urgente. În lumina acestor considerente, se impune o reevaluare a eforturilor de retribuție a personalului, în special a expertului medico-legal. Acesta se confruntă cu o defavorizare în comparație cu alte specialități medicale, având posibilitatea exclusă de a-și desfășura activitatea în sfera privată, din cauza obligației sale de independență și etică, precum și a calității sale de autoritate publică.*

De asemenea, expertul medico-legal este restricționat în diversificarea activităților sale, fiind obligat să se concentreze exclusiv pe domeniul expertizei. Limitările specializării și necesitatea de a fi excepțional în această disciplină îi solicită în mod constant atenția și eforturile pentru formarea profesională continuă.

Este demn de menționat că Ministerul Sănătății și-a asumat responsabilitatea de a crea un mediu optim pentru desfășurarea activității în secțiile de medicină legală. Totuși, trebuie să fim atenți și la respectarea normelor sanitare, pentru a asigura un cadru de lucru adecvat și sigur, evitând situațiile în care examinările ale persoanelor și ale cadavrelor se desfășoară în aceleași spații, practică departe de a fi umană sau conformă cu standardele de igienă și siguranță.

Într-adevăr, specialitatea de expert medico-legal reprezintă una dintre cele mai nobile profesii medicale, îmbinând expertiza medicală cu investigația științifică și răspunsul pentru actul justiției. Este imperativ să recunoaștem și să

apreciem contribuția acestor profesioniști în asigurarea justiției și a respectului pentru demnitatea umană.

Care sunt riscurile iminente în cazul în care necesitățile Centrului de Medicină Legală sunt desconsiderate?

Desconsiderarea necesităților Centrului de Medicină Legală poate avea consecințe grave și multiple asupra întregului sistem judiciar și, implicit, asupra societății în ansamblu:

- Centrul de Medicină Legală joacă un rol esențial în asigurarea unui proces judiciar echitabil prin furnizarea de expertize medicale și psihiatrice obiective și riguroase. Dacă acesta nu primește resursele și sprijinul necesar pentru a-și îndeplini eficient mandatul, calitatea și promptitudinea expertizelor ar putea fi afectate. Acest lucru ar putea duce la îndoiala asupra veridicității și integrității probelor medicale prezentate în instanță, ceea ce ar putea submina încrederea cetățenilor în justiție.
- Lipsa personalului calificat și a dotărilor adecvate poate duce la întârzieri în efectuarea expertizelor și în soluționarea cazurilor. Aceste întârzieri pot afecta eficacitatea investigațiilor și pot permite ca infractorii să rămână neidentificați sau nepedepsiți. Astfel, există riscul unei creșteri a infraționalității și a sentimentului de impunitate în rândul infractorilor.
- Accesul la servicii de medicină legală este un drept fundamental al individului în cadrul procesului judiciar. Neglijarea nevoilor Centrului de Medicină Legală ar putea duce la o reducere a accesului la aceste servicii, în special în zonele rurale sau mai puțin populate, unde există deja o lipsă de resurse. Acest lucru ar putea vulnerabiliza persoanele implicate în procesele judiciare, afectându-le drepturile la apărare și la un proces echitabil.
- Salariații din cadrul Centrului de Medicină Legală, în

special mediciei legiști, sunt profesioniști cu experiență și expertiză în domeniul lor. Dacă condițiile de muncă și retribuirea nu sunt satisfăcătoare, există riscul ca acești profesioniști să își părăsească locurile de muncă sau să își orienteze carierele spre alte domenii sau chiar alte țări. Această pierdere de talent ar putea lăsa un gol imens în capacitatea de funcționare a Centrului de Medicină Legală și ar putea afecta calitatea și consistența expertizelor oferite.

Mai mult, pentru a proba în contextul unui set de infracțiuni, se arată: în cuprinsul anului 2023, au fost examinate 314 pretinse cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant (pentru anul 2022 -231, 2021 -217, 2020 – 228), dacă considerăm numărul mare de cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant examinate de Centrul de Medicină Legală în anul 2023, putem observa că aceste infracțiuni sunt o realitate și o amenințare constantă pentru drepturile individuale și pentru demnitatea umană.

Ignorarea nevoilor Centrului de Medicină Legală ar putea să reducă capacitatea acestuia de a investiga și documenta cazurile de tortură sau tratament inuman, ceea ce ar permite perpetuarea acestor abuzuri și ar submina lupta împotriva lor. Acest lucru ar avea un impact devastator asupra victimelor acestor infracțiuni, care ar fi lipsite de acces la justiție și de șansa de a obține reparație pentru prejudiciile suferite.

Mai mult, ignorarea nevoilor Centrului de Medicină Legală ar transmite un mesaj descurajator pentru societate în ansamblu, arată că sistemul judiciar nu acordă importanța cuvenită investigării și sancționării abuzurilor și că drepturile omului nu sunt o prioritate. Aceasta ar putea alimenta un climat de impunitate și ar putea submina încrederea cetățenilor în statul de drept și în capacitatea acestuia de a proteja drepturile fundamentale ale indivizilor.

Prin urmare, este esențial să se acorde atenția cuvenită nevoilor Centrului de Medicină Legală și să se asigure resursele și sprijinul necesar pentru ca acesta să își îndeplinească eficient mandatul. Numai prin asigurarea funcționării adecvate a Centrului de Medicină Legală putem asigura o justiție echitabilă.

4 Direcții de urmat pentru depășirea stării curente

- 1. Ministerul Finanțelor ar trebui să-și intensifice angajamentul financiar pentru Centrul de Medicină Legală, asigurând un buget adecvat pentru procurarea echipamentelor moderne și pentru retribuirea corespunzătoare a personalului, în special a medicilor legiști. Aceasta ar trebui să fie reflectată printr-o creștere semnificativă a bugetului anual și prin alocarea de fonduri suplimentare pentru modernizare și dezvoltare.**
- 2. Este crucial să se dezvolte și să se implementeze un sistem de stimulare materială și recunoaștere a eforturilor personalului Centrului de Medicină Legală. Acest lucru poate include acordarea de bonusuri pentru performanțe remarcabile, facilități de formare continuă și alte avantaje care să crească satisfacția și angajamentul angajaților.**
- 3. Ministerul Sănătății ar trebui să inițieze programe de recrutare active pentru atragerea de noi medici legiști, inclusiv prin oferirea de burse și facilități educaționale pentru studenții interesați să urmeze această carieră. De asemenea, ar trebui să se acorde o atenție deosebită formării continue a personalului existent pentru a-și îmbunătăți competențele și expertiza.**
- 4. Prioritatea ar trebui să fie acordată modernizării infrastructurii și dotării tehnice a Centrului de Medicină Legală, inclusiv renovarea și echiparea corespunzătoare a sediilor și laboratoarelor. Aceasta ar**

trebui să includă achiziționarea de echipamente medicale avansate și softuri specializate pentru a spori eficiența și exactitatea expertizelor.

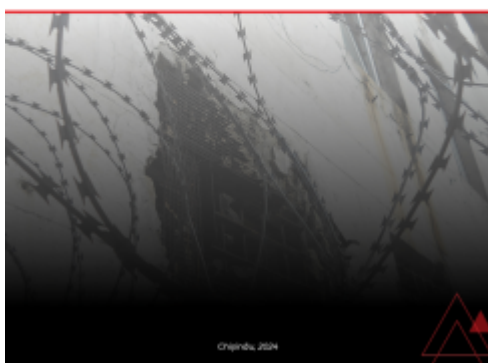
„Anul valorilor familiei” sau „anul persecutării persoanelor LGBTQI+” în regiunea transnistreană?

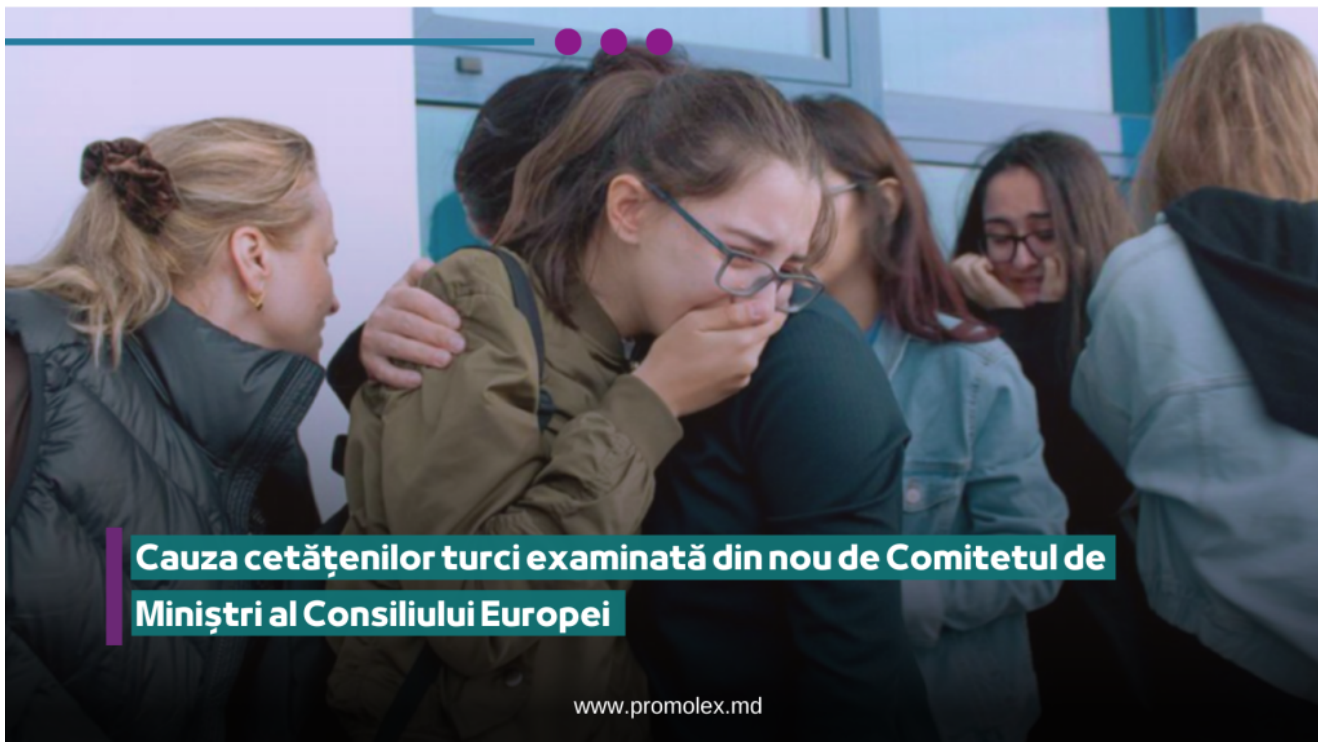
Subcultura criminală în

instituțiile penitenciare din Republica Moldova

**Subcultura criminală în
instituțiile penitenciare
din Republica Moldova**

**Cauza cetățenilor turci
examinată din nou de
Comitetul de Miniștri al
Consiliului Europei**

Cauza cetățenilor turci examinată din nou de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei

www.promolex.md

Măsurile întreprinse de Republica Moldova în vederea executării cauzei [Ozdil și alții](#) vor fi din nou examinate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, în perioada 11-13 iunie 2024. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că reținerea și „îndepărtarea” cetățenilor turci de pe teritoriul Moldovei în septembrie 2018 a fost contrară dreptului la libertate și la viața privată. Moldova a încălcat toate garanțiile legale oferite de dreptul internațional și național când a „îndepărtat” cetățenii turci din țară.

Recent, Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) și Asociația Promo-LEX au transmis [a patra lor comunicare](#) către Comitetul de Miniștri privind măsurile întreprinse de autorități.

Organizațiile au constatat că, deși cetățenii turci au fost eliberați din penitenciarele din Turcia, ei nu pot părăsi țara pe motiv că autoritățile turce le-au refuzat eliberarea de pașapoarte. Încă în 2022, Comitetul de Miniștri a recomandat autorităților naționale aducerea în Moldova a cetățenilor turci pentru ispășirea pedepsei aplicate în Turcia, însă nu s-au întreprins măsuri serioase în acest sens. Investigațiile

penale contra oficialilor implicați în „îndepărtarea” cetățenilor turci sunt tergiversate. De asemenea, sancțiunea aplicată de judecători unicei persoane trase la răspundere, fostului director al Serviciului de Informații și Securitate (SIS), a fost aproape de sancțiunea minimă, iar dosarul acestuia a fost secretizat, îngrădind dreptul victimelor de a participa în proces. Deși, în 2023, a fost adoptată o nouă legislație privind activitatea SIS, mecanismul de control parlamentar asupra activității acestuia nu a fost îmbunătățit substanțial.

CRJM și Promo-LEX au îndemnat Comitetul de Miniștri să solicite autorităților moldovenești:

- Facilitarea, prin canale diplomatice și legale, întoarcerii cetățenilor turci în Moldova și acordarea de azil celor doi cetățeni turci care încă nu au acest statut.
- Efectuarea unei investigații adecvate, informarea victimelor cu privire la progresul anchetei și sancționarea tuturor funcționarilor de rang înalt implicați în transferul extralegal, cu implicarea reclamantilor sau a rudelor acestora care o solicită.
- Îmbunătățirea mecanismului parlamentar de supraveghere a acțiunilor și competențelor SIS, conform recomandărilor Comisiei de la Veneția.
- Introducerea unui mecanism legal eficient de desecretizare a informațiilor esențiale, care să nu poată fi influențat în niciun fel de persoanele implicate în încălcările drepturilor omului.

De asemenea, organizațiile au solicitat ca Comitetul de Miniștri să continue supravegherea executării cauzei *Ozdil și alții* sub procedură avansată.

Sinteza ședințelor plenare din 25 – 26 aprilie 2024

În urma analizei ultimelor două ședințe plenare ale Parlamentului Republicii Moldova, desfășurate în zilele de 25 și 26 aprilie 2024, Asociația Promo-LEX prezintă constatări relevante privind transparența și eficiența procedurilor legislative.

Parlamentul și-a exercitat eficient și de această dată funcția de control parlamentar prin audierea în plen a Raportului de activitate a Consiliului de supraveghere și dezvoltare al Instituției Publice Compania „Teleradio-Moldova”, a Raportului anual de activitate pentru anul 2023 al aceleiași instituții și a Raportului privind executarea bugetului furnizorului public național de servicii media, Instituția Publică Compania „Teleradio-Moldova”, pentru anul 2023. Apreciem eforturile depuse în cadrul acestor audieri, care au condus la înaintarea unor recomandări și la aprobarea unor hotărâri relevante în acest sens.

Cu toate acestea, observăm cu îngrijorare că cele ***două ședințe plenare s-au remarcat prin multiple modificări ale ordinii de zi, în proporție de 275%***, ceea ce, în opinia Promo-LEX, influențează ***nefavorabil transparența și previzibilitatea procesului legislativ*** și poate compromite înțelegerea adecvată a deputaților cu privire la proiectele examinate și votate.

Transparența decizională a fost afectată în cadrul acestor ședințe în proporție de 43%, în cazul a 12 proiecte din 28 votate. Printre acestea, 5 proiecte au fost votate fără a fi solicitate, acordate sau publicate actele aferente, inclusiv avizele Guvernului și ale Direcției Generale Juridice, expertiza juridică, rezultatele consultărilor publice și versiunea proiectelor pentru lectura a II-a. În plus, în cazul a 8 proiecte, termenul legal pentru prezentarea recomandărilor părților interesate nu a fost respectat.

Totodată, menționăm că unele acte aferente proiectelor examinate continuă să fie publicate pe pagina web a Parlamentului, în timpul sau chiar după votarea acestora, ceea ce denotă o practică lacunară. Astfel, pe parcursul ședințelor din 25 și 26 aprilie curent au fost publicate 5 rapoarte ale comisiilor de profil, 2 proiecte de hotărâri, un aviz al Direcției General Juridice și 3 proiecte în versiunea finală pentru lectura a II-a. ***61% din transparența decizională ar putea fi considerată afectată în acest mod***, subliniind astfel necesitatea unei revizuirii și îmbunătățiri a practicilor de comunicare și publicare a documentelor legislative. Or, în aceste condiții, cetățenii și alte părți interesate nu au acces la informațiile necesare în timp util pentru a-și forma o opinie adecvată și pentru a înțelege pe deplin procesul legislativ.

În cadrul ședinței din 26 aprilie, Parlamentul a votat în lectura a II-a proiectul de lege nr. 65/2024 privind pilotarea votului prin corespondență. Amintim că, [Asociația Promo-LEX și-a exprimat opinia](#) cu privire la acest proiect de lege care a fost prezentată în cadrul consultărilor publice organizate

de Comisia juridică, numiri și imunități. Recomandările organizației au vizat îmbunătățirea proiectului de lege în conformitate cu standardele democratice și electorale. **În acest context, Asociația Promo-LEX reiterează importanța obținerii unei opinii pozitive din partea organismelor internaționale relevante, precum Comisia de la Venetia și OSCE/BIDDO.** În ceea ce privește asigurarea transparenței decizionale, versiunea finală a proiectului de lege votat nu a fost publicată pe pagina web a legislativului la momentul examinării și votării acestuia în lectura a II-a.

Asociația Promo-LEX face apel către Parlament pentru a spori transparența și eficiența procedurilor legislative, astfel încât activitatea instituției să fie în deplină concordanță cu principiile democratice și să răspundă așteptărilor cetățenilor.

Amintim că, în perioada 2021 – 2025, Promo-LEX și-a propus să monitorizeze activitatea Parlamentului Republicii Moldova, în special din perspectiva transparenței, legalității și eficienței procedurilor, în cadrul Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate” susținut financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Scopul monitorizării este de a spori transparența instituției, de a contribui la îmbunătățirea procedurilor legislative și de a consolida interacțiunea dintre deputați și cetățeni.

**PUNCT pe URĂ. Cetățenii
invizibili. Cine și cum**

trebuie să îi protejeze?

Subiectul mecanismului de protecție pentru persoanele intern deplasate a stârnit interes. Și nu doar pentru că la mai puțin de 100 de km de Chișinău are loc un război, dar și pentru că în ultimii 30 de ani, cetățeni ai Republicii Moldova născuți în stânga Nistrului au fost nevoiți să plece din regiunea transnistreană pentru a nu ajunge să facă închisoare pentru încălcări inventate sau să moară înfruntând regimul separatist.

Vă invităm la o discuție cu Nicoleta Hriplivîi, avocată în cadrul Asociației Promo-LEX despre ce presupune acest mecanism și de ce Republica Moldova are nevoie de acesta. Poți asculta acest episod și în [#googlepodcasts](#), [#spotify](#) și [#soundcloud](#).

Podcast-ul „PUNCT pe URĂ.” este produs de Asociația Promo-LEX cu susținerea financiară a Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID Moldova).

Cum discursul de ură a provocat primul genocid al secolului XX?

Genocidul armean, uneori numit primul genocid al secolului al XX-lea, a reprezentat exterminarea fizică a populației armene creștine din Imperiul Otoman, care a avut loc între anii 1915 și 1923. La începutul anilor 1900, în Imperiul Otoman multiethnic locuiau aproximativ 1,5 milioane de armeni. În timpul genocidului au murit cel puțin 664 000 de armeni^[1],

fie din cauza omorurilor în masă, fie din cauza cruzimii sistematice, a foametei, deportărilor, lipsei de adăpost, etc.. Cu toate acestea, există presupuneri că numărul victimelor ar fi putut ajunge la circa 1,2 milioane de oameni[2].

Context istoric

La sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea, Imperiul Otoman era un stat aflat într-o perioadă de declin și instabilitate. După ce, timp de secole, a fost una dintre cele mai mari puteri europene, Imperiul Otoman începuse să-și piardă teritoriile și influența sub presiunea internă și internațională.

În anul 1908, puterea în imperiu a fost preluată de către Partidul Unității și Progresului, cunoscut și sub numele de „Tânără Turcie” [3] („Junii Turci”). Acest partid, format din lideri naționaliști și reformiști, și-a propus să modernizeze și să reformeze imperiul.

Cu toate acestea, instabilitatea și conflictele au rămas caracteristici definitorii ale Imperiului Otoman în această perioadă. Statul a fost implicat în mai multe războaie, pierzând teritorii și suferind înfrângeri grele. În timpul Războaielor Balcanice din 1912-1913, imperiul a pierdut controlul aproape în întreaga Peninsulă Balcanică, iar implicarea sa în Primul Război Mondial de partea Puterilor Centrale a agravat și mai mult situația social-politică și economică a țării.

Fenomenul discursului de ură și rolul său în producerea genocidului

Pe fon de criză și pierderi tot mai mari suferite pe front, s-a creat un climat favorabil pentru intensificarea tensiunilor interetnice și religioase, precum și pentru ascensiunea naționalismului și a extremismului. Elita politică turcă a început să vadă în armeni un pericol la adresa securității

imperiului, odată ce aceștia au încercat să obțină o autonomie mai largă. Autoritățile otomane susțineau că revoluționarii armeni au stabilit contact cu inamicul (statele Antantei) și urmau să faciliteze debarcarea trupelor franceze și britanice pe teritoriul Imperiului Otoman. Toți acești factori au alimentat sentimentele de ostilitate și ură împotriva armenilor, contribuind astfel la pregătirea terenului pentru producerea genocidului.

Discursul de ură a jucat un rol central în alimentarea și justificarea genocidului armean, reprezentând, de fapt, o „armă” în mâinile guvernului turc și propagandei, care a avut drept scop mobilizarea maselor împotriva comunității armenice. Această retorică manipulatorie a fost utilizată pentru a instiga și radicaliza populația împotriva armenilor, creând un climat de intoleranță și violență.

Presa otomană din acea perioadă, controlată de „Partidului Unității și Progresului”, a fost unul din instrumentele principale care au răspândit discursul de ură. Ziarele și publicațiile timpului erau pline de articole și editoriale^[4] care denigrău și demonizau armenii, descriindu-i drept trădători, dușmani ai statului și inamici ai islamului. Aceste mesaje toxice au fost preluate și răspândite de masele populare pentru a justifica represiunea și violența împotriva armenilor.

Liderii politici și religioși, de asemenea, au contribuit la promovarea discursului de ură împotriva armenilor în timpul aparițiilor publice și a declarațiilor oficiale. Ei au folosit religia și naționalismul pentru a stârni sentimente anti-armene și pentru a legitima politicile discriminatorii și persecuțiile împotriva acestei comunități.

Un alt aspect important al discursului de ură a fost rolul educației și al sistemului de învățământ. Programele de studiu au fost manipulate pentru a promova ideologia naționalistă și pentru a prezenta armenii într-o lumină negativă, alimentând

în acest sens ura și ostilitatea față de această comunitate.

Începutul genocidului

În aprilie 1915, sute de lideri și intelectuali armeni din capitala otomană, Istanbul, au fost arestați, fiind percepuți ca „dușmani interni”, iar ulterior executați. Acest episod a fost urmat de arestări masive și deportări ale armenilor de pe întreg teritoriul imperiului. Ei au fost forțați să-și părăsească casele, fiind deportați către deșerturile siriene, unde au fost supuși unor condiții inumane și abuzurilor grave. De altfel, în timpul deportărilor, armenii au fost expuși foametei, lipsei de apă și bolilor, iar mulți au fost uciși în masă de către forțele otomane sau de bandele de paramilitari kurzi și turci. În paralel cu deportările, a avut loc și o campanie sistematică de exterminare a armenilor în zonele rurale, unde erau masacrați bărbați, femei și copii.

Aceste acțiuni au fost conduse și coordonate de către autoritățile otomane de la cel mai înalt nivel, inclusiv de către membri ai guvernului și ai armatei. Ordinele de deportare și exterminare au fost emise de către liderii otomani, așa-numitul „Triumviratul Otoman”, format din Mehmed Talaat Pașa (Ministrul de Interne), Enver Pașa (Ministrul Războiului) și Ahmed Gemal Pașa (Ministrul Flotei). Oficialii locali și militarii au fost implicați direct în implementarea lor.

Totodată, una dintre cele mai importante măsuri în organizarea genocidului a fost emiterea așa-numitei Legi Tehcir^[5], care a fost promulgată la 27 mai 1915. Această lege a fost o directivă oficială a guvernului otoman prin care se dispunea deportarea forțată a populației armenesti din Anatolia și alte părți ale Imperiului Otoman către zonele deșertice sau către zonele de concentrare. Deși legea nu menționa explicit uciderea armenilor, în practică, deportările au fost însoțite de masacre, bătăi și alte atrocități care au dus la moartea a sute de mii sau chiar milioane de armeni.

Numărul exact de victime ale genocidului armean nu este cunoscut, fiind o problemă de controversă, însă estimările istoricilor situează cifra între 600 000 și 1 500 000 [6] de armeni uciși în timpul masacrului.

Reacția comunității internaționale

În ciuda faptului că genocidul armean a fost bine documentat și recunoscut pe scară largă de către istorici și experți în drept internațional, reacția comunității internaționale la etapa producerii tragediei, a fost marcată de inacțiune. Marile Puteri au ales să-și mențină neutralitatea sau să ignore în mod activ atrocitățile comise împotriva armenilor.

Una dintre excepții a fost reacția Ambasadorului SUA la Istanbul, Henry Morgenthau [7], care a documentat și a denunțat în mod repetat crimele împotriva armenilor și a cerut intervenția internațională. Cu toate acestea, eforturile sale au fost în mare parte ignorate de comunitatea internațională.

Recunoașterea mondială a genocidului armean

De-a lungul anilor, un număr tot mai mare de state printre care Austria, Germania, Grecia, Italia, Franța, Statele Unite, Rusia etc. au recunoscut oficial genocidul armean, condamnăm atrocitățile comise împotriva armenilor și angajându-se să prevină repetarea unor astfel de orori în viitor.

Pe de altă parte, Guvernul turc a negat în mod constant și vehement calificarea evenimentelor drept genocid, preferând să le descrie ca pe o „relocare forțată” sau o „confruntare internă”. În timp ce unii intelectuali turci, precum scriitorul Akçam Taner sau sociologul Göçek, Fatma Müge și-au exprimat îngrijorarea și remușcările cu privire la aceste evenimente din trecutul lor, oficialii de rang înalt ai guvernului au respins orice responsabilitate și refuză să recunoască genocidul.

Înțelegerea și recunoașterea genocidului armean nu sunt doar o

chestiune istorică sau politică, ci reprezintă un act de justiție și solidaritate umană. Este important ca comunitatea internațională să condamne orice formă de exprimare a discursului de ură, intoleranței, discriminării și violenței împotriva oricărui grup etnic sau minoritar și să se angajeze ferm pentru respectarea și protejarea drepturilor omului și a demnității umane în întreaga lume.

Ziua de comemorare a victimelor genocidului armean este marcată în fiecare an, la data de 24 aprilie.

[1]

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-armenian-genocide-1915-16-overview>, ultima accesare pe data de 22.04.2024.

[2] *Ibidem*

[3] <https://www.armenian-genocide.org/genocide.html>, ultima accesare pe data de 22.04.2024

[4] Akçam Taner, *Crima junilor turci împotriva umanității: genocidul armean și curățările etnice în Imperiul Otoman*, Universitatea Princeton, pag. 37, 2012.

[5] Akçam Taner, *Idem*, pag. 28, 2012.

[6] Akçam Taner, *Idem*, pag. 37, 2012.

[7] <https://www.armenian-genocide.org/morgenthau.html>, ultima accesare pe data de 22.04.2024

Raportul Departamentului de Stat al SUA pentru anul 2023 subliniază constatările Promo-LEX cu privire la drepturile omului în regiunea transnistreană

În anul 2023, regiunea transnistreană a fost marcată de fenomene precum tortura, tratamente inumane sau degradante, condiții proaste de detenție, cazuri de deținuți politici, restrângerea libertății de exprimare, limitarea libertății presei și impunitatea. Aceste aspecte au fost abordate în Raportul de țară al Departamentului de Stat al SUA privind situația drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2023. Observații similare se regăsesc și în rapoartele de monitorizare ale Asociației Promo-LEX privind aceeași regiune.

Cel mai notoriu și în același timp tragic caz din această perioadă a fost asasinatul lui Oleg Horjan, liderul opoziției de la Tiraspol. În noaptea de 16 spre 17 iulie 2023, el a fost găsit mort în propria locuință, situată în apropierea orașului Tiraspol. Oleg Horjan era victima regimului din stânga Nistrului și una dintre puținele persoane publice care au avut curajul să denunțe abuzurile comise.

Pe parcursul anului trecut, au fost raportate multiple cazuri de tortură și tratamente inumane sau degradante în centrele de detenție, incluzând refuzul asistenței medicale și izolarea prelungită. Până în prezent, regiunea nu dispune de un mecanism dedicat investigării presupuselor acte de tortură comise de „forțele de ordine”. De asemenea, condițiile din centrele de detenție au rămas sub standard, majoritatea fără paturi sau facilități sanitare adecvate, o situație descrisă chiar de împuternicitul local pentru drepturile omului ca „o violare a demnității umane”. Cazul lui Victor Pleșcanov ilustrează gravitatea acestor probleme.

Asociația Promo-LEX a constatat că administrația de facto a fost responsabilă pentru cazurile de tortură și tratamente inumane și degradante, menite să obțină mărturii auto-incriminatorii. În paralel, „autoritățile locale de aplicare a legii” nu au raportat nicio investigație sau urmărire penală pentru actele de tortură sau tratamente inumane comise de „forțele de securitate” transnistrene pe parcursul anului.

Administrația de facto a utilizat „Strategia pentru Combaterea Extremismului 2020-2026” pentru a suprima disidența și a limita libertatea de exprimare, extinzând legislația „anti-extremism” din 2007. De-a lungul anului, mai multe persoane au fost inculpate conform acestei legi pentru criticile aduse administrației de facto. Insultele publice adresate „liderului” regiunii sunt sancționate cu amendă sau chiar cu închisoare de până la cinci ani. Un exemplu notoriu a fost arestarea pensionarului Mihail Ermurachi, condamnat în iulie 2021 pentru „insultarea” liderului de facto de la Tiraspol

într-o conversație privată.

Fenomenul de hărțuire și intimidare a activității jurnalistice a continuat. Pe 21 septembrie 2023, fotoreportera Elena Covalenco a fost declarată „indezirabilă” în regiunea transnistreană, i s-a restricționat accesul în regiune pentru o perioadă de trei ani. Asociația Promo-LEX a criticat această decizie, considerând-o o încălcare a libertății de circulație și a libertății de exprimare.

Alte constatări ale raportului Departamentului de Stat al SUA se referă la încălcări ale libertății de circulație, de întrunire și de asociere, precum și la restricții ale libertății internetului în stânga Nistrului. Raportul menționează, de asemenea, situația persoanelor intern deplasate, ingerința în viața privată și violența domestică, evidențiind diverse aspecte semnificative ale încălcărilor drepturilor omului în regiune.

Anual, Departamentul de Stat al SUA elaborează un Raport de țară, ce include principalele constatări legate de respectarea drepturilor omului în diferite state. Acest raport este unul dintre puținele instrumente internaționale de monitorizare care reflectă problemele specifice regiunii transnistrene.

Dată fiind frecvența și intensitatea abuzurilor în stânga Nistrului, Asociația Promo-LEX reiterează necesitatea unei protecții sporite a drepturilor omului și a luptei împotriva fenomenului de impunitate.

Raportul de țară pentru Moldova pentru anul 2023 poate fi accesat [aici](#).

Versiunea română (traducere neoficială realizată de Asociația Promo-LEX), poate fi accesată [aici](#).

Audiențele cetățenilor de către deputați rămân, în continuare, un instrument lipsit de transparență

În vederea identificării gradului de transparență și deschidere în relaționarea deputaților cu cetățenii privind programul de audiență și audiențele desfășurate, Promo-LEX a analizat paginile de Facebook a celor 93 de deputați ai Leglaturii a XI-a care dețin o asemenea pagină, și comunică următoarele:

- evedențiem o tendință îngrijorătoare în practica actuală a aleșilor poporului de a nu informa cetățenii despre programul și audiențele desfășurate. Or, **audiențele rămân, în continuare, un instrument lipsit de**

transparență;

- atestăm, în continuare, lipsa unui dialog deschis, sistemic și permanent între aleșii poporului și cetățeni. Pe parcursul a 8,5 luni (1 august 2023 – 16 aprilie 2024) au fost identificate doar 68 de postări prin intermediul cărora cetățenii sunt informați despre programul de audiență și doar 7 postări despre audiențele desfășurate;
- 72% din deputați nu utilizează Facebook-ul ca instrument de comunicare și informare a cetățenilor despre programul audiențelor și audiențele desfășurate, în condițiile în care, la începutul anului 2024 rata de penetrare a internetului în Moldova a atins cota de 63,5% iar numărul de utilizatori ai rețelelor sociale a crescut cu 31,5% față de anul 2023 – atingând cota de 60,6% din totalul populației 18+;
- conform informațiilor disponibile public, majoritatea audiențelor (34) au fost organizate în spațiile APL, 26 au avut loc la organizația teritorială PAS, iar câte 4 – la Parlament și în diasporă. Fiind în serviciul poporului, considerăm că, deputații ar trebui să asigure organizarea audiențelor cu prioritate în sediul APL, și mai puțin în cadrul organizațiilor teritoriale de partid.
- în context, amintim că potrivit art. 22, alin. (3) din Legea privind statutul deputatului în Parlament, autoritățile administrației publice locale (APL) acordă deputatului sprijinul necesar pentru lucrul cu cetățenii, inclusiv oferă încăperi pentru întâlnirile cu ei. Respectiv, neasigurarea de către APL a deputatului cu condiții necesare pentru audiența cetățenilor (a se vedea [cazul Istratii Dorian](#)), reprezintă o încălcare a legislației. Totodată, considerăm că, o comunicare asertivă este indispensabilă pentru a eficientiza conlucrarea cu APL și organizarea unor audiențe eficiente în beneficiul cetățenilor.
- cele mai multe audiențe (30) au fost desfășurate în

regiunea de centru a țării (Anenii Noi, Chișinău, Criuleni, Nisporeni, Orhei, Ungheni), urmată de regiunea de nord (27) (Bălți, Briceni, Edineț, Drochia, Florești, Sângerei, Soroca), și regiunea de sud a țării (Ștefan Vodă – 4);

- remarcăm o abordare pasivă, lipsită de interesul deputaților de a informa cetățenii despre activitatea desfășurată, or pe lângă cei 7 deputați care nu dețin o pagină de Facebook, alți 7 deputați nu și-au mai actualizat pagina cel puțin din luna decembrie 2023.

Reiterăm convingerea că toate activitățile desfășurate de aleșii poporului trebuie să fie reflectate într-o manieră transparentă, atât cele care au vizat interacțiunea cu cetățenii sub forma audiențelor, cât și cele care au vizat alte interacțiuni și discuții cu cetățenii, inclusiv cele politice.

Pornind de la premisa că rețelele sociale devin principala modalitate de creare a relațiilor între indivizi și/sau instituții, că acestea reprezintă instrumente-cheie de comunicare pentru sectorul public, inclusiv pentru a informa corect și în timp util publicul larg (cetățenii) despre activitatea desfășurată, **Promo-LEX prezintă 5 motive pentru care deputații ar trebui să mediatizeze audiența cetățenilor:**

1. În exercitarea mandatului deputații sunt în serviciul poporului iar înștiințarea cetățenilor reprezintă o condiție esențială pentru exercitarea în mod transparent a atribuțiilor de bază.
2. Instrumentul audiențelor reprezintă un act de implicare directă și concentrare a atenției deputaților asupra problemelor, provocărilor, așteptărilor și întrebărilor cetățenilor în vederea identificării soluțiilor și oferirii de răspunsuri.
3. Mediatizarea audiențelor, deopotrivă cu celelalte activități, reprezintă a dovadă clară și puternică a dialogului deschis cu cetățenii.

4. Cetățenii informați corect nu pot fi manipulați.
5. Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

Sinteza ședințelor plenare din 11 – 12 aprilie 2024

#101.Parlamentul lucrează pentru tine?!

În cadrul ședințelor plenare din 11 - 12 aprilie 2024, Parlamentul Republicii Moldova și-a exercitat în mod eficient funcția de control parlamentar prin audierea rapoartelor de activitate a trei autorități-cheie. Cu toate acestea, lipsa transparenței decizionale în procesul legislativ a reprezentat o problemă majoră, afectând peste 31% din proiectele votate, conform experților Promo-LEX.

www.101.promolex.md

În cadrul ședințelor plenare din 11 – 12 aprilie 2024, Parlamentul Republicii Moldova și-a exercitat în mod eficient funcția de control parlamentar prin audierea rapoartelor de activitate a trei autorități-cheie: Centrul Național Anticorupție, Consiliul Audiovizualului și Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal. Amintim că acestea, alături de alte trei autorități publice urmau să fie audiate pe parcursul lunii martie. Audierile sunt parte a unui proces riguros de monitorizare și evaluare a activității acestor instituții, cu scopul de a asigura transparența și

responsabilitatea în funcționarea lor.

Cu toate acestea, constatăm că transparența decizională în procesul legislativ rămâne a fi un aspect critic. Potrivit experților Promo-LEX, peste 31% din proiectele votate în aceste ședințe au fost afectate de lipsa transparenței decizionale. Acest lucru s-a reflectat în mai multe moduri:

Nepublicarea actelor aferente proiectelor și nerespectarea termenului prevăzut pentru prezentarea recomandărilor părților interesate au fost printre principalele probleme. În cazul a cinci proiecte de lege, nu au fost publicate actele aferente și nu s-au respectat termenele prevăzute pentru consultări și feedback din partea părților interesate. Mai mult, unele proiecte au fost examinate într-un timp neadecvat, cu consecințe asupra transparenței și participării publicului în procesul legislativ.

Potrivit analiștilor Promo-LEX, un alt aspect important care a afectat transparența a fost rulajul modificărilor ordinii de zi. Aproximativ 94% din ordinea de zi a fost modificată, ceea ce a avut un impact semnificativ asupra procesului decizional și a înțelegerii de către deputați a proiectelor examinate și votate. Este esențial să subliniem că aceste deficiențe în transparența decizională pot afecta încrederea publicului în instituțiile democratice și pot submina integritatea procesului legislativ.

Cu toate acestea, Parlamentul trebuie să îmbunătățească transparența și participarea publicului în procesul decizional. Considerăm că prin identificarea și remedierea acestor probleme, se va consolida statul de drept și se va asigura o guvernare mai responsabilă și mai eficientă.